

BÁLINT PÉTER (1958) Debrecen

BÁLINT PÉTER

Lezáratlan történetek

„Szegény apádnak sosem volt diplomáciai érzéke, mindig rosszkor szólalt meg, mestere volt az elszólásnak és a dolgok rosszkor való kimondásának. Igen sokszor konok fejfel hallgatott, amikor pedig szólania kellett volna a saját vagy a család érdekében. Ilyenkor, ha nem nógattam, elhallgatta, mit gondol, vagy amit közösen megbeszéltünk”, mondta anyám, akinek viszont többnyire hamarabb járt a szája, mint hogy végiggondolta volna mondandóját és annak lehetséges következményeit. Gyakorta került kínos vagy mulatságos helyzetbe az apámat diplomáciai érzék hiányával vádló anyám, megszegyenülései esetén kislányként sírta el magát, esetleg önmagán nevetett, mint a csínytevésen rajtakapottak. Sírásai eleinte megrendítettek, fiúi együttérzést váltottak ki bennem, tehetetlensége, kiszolgáltatottsága, megszegyenülése az enyém is volt, magaménak éreztem, később épp ellenkezőleg, többé nem akartam már azonosulni tévedéseivel, vádaskodásaival, zsarolásaival: sírásai egy életre megutáltatták velem a női sírást, érzéketlenné váltam iránta, kaptam is ezért hideget s meleget. „Nem ártana, fiacskám, ha több együttérzést tanúsítanál szegény, magára maradt édesanyád iránt! Legalább amíg itt vagyok, veled, aztán már minden hiábavaló lesz”, mondta anyám, hogy kettesben voltunk, szemében láttam a kíváncsiságot, a megrendülésén és szeretetkoldulásán áttetsző kíváncsiságot, hogy sikerült-e meggyőzően szólania, s én, aki nem vettem figyelembe szeretetkoldulását, az akkor még itt lévő vágyakozását a fiúi szeretetre, magamban mosolyogtam diplomáciai fogásain, melyek olykor elérték céljukat, máskor hamar hamvába holtak. „Apádnak is gyakran mondtam, hogy kicsit több szeretettel legyen irántam, s ne más szoknyák után rohangásszon, mert hiába sír majd utánam, ha már nem leszek. Sohasem hittem volna, hogy ő megy el hamarabb, és én fogok sírni hiánya miatt”, mondta megszeppent, magányosságát nehezen viselő, épp ezért minden szeretethiányát velem kárpótolni vágyó anyám.

A diplomáciai érzék jelentéséről egészen másfajta elképzelései voltak anyámnak, mint a politikusoknak, inkább az életrevalóságot, az ügyességet, a leleményességet fedte az ő szótárában, szerette volna, ha apám élelmesebb és nagyratörőbb, akire büszke lehet, mert „vitte valamire”. Ellenben apám, aki ügyes kezű mesterember lévén szakoktató volt, gyanakvással nézte azokat, akik vitték valamire, nem akarta követni őket, gyűlölte a törekvőket és haszonlesőket, jobban szeretett a mesterekkel, „szakikkal” együtt időzni, mint a szakmunkásképző oktatóival, „Felsőbbrendűen néznek le a mesterekre, de egy szöveget sem bírnak beverni a fába, szakbarbárok. De ha segítség kell, úgy tudnak rimánkodni, mint egy fürdősz kurva”, mondta apám, az utóbbi hasonlat szavajárása volt, aminek jelentését föl sem foghattam gyermekként. Hiába morgott apám, mindig mindenkinek segített, fillérekkel szűrták ki a szemét, vagy beváltatlan ígérekkel, amiből nem futotta sokra, ezért is neheztelt rá anyám, az „olcsójánosra”. A diplomáciai érzék hiánya továbbá a nagycsaládban elfoglalt szerepünk méltánytalanságát is magába foglalta anyám vélekedésében, ezért is apámat okolta, aki nem állt a sarkára, ha élhelytelenséggel vádoltak bennünket. Anyám lévén a legidősebb a testvérei közt, szerény postatisztviselői rangjának köszönhetően nem túlságosan sok tiszteletet váltott

ki a családtagokból és ismerősökből, inkább sajnálkoztak rajta, főleg, ha hóvégeken kölcsönként valamelyiküktől, szokása volt, sajnos túl gyakori. Bár amikor a hatvanas évek derekán a telefonközpontban dolgozott, és egy-egy késő esti órán összekapcsolta a szülei, a nővére, a mi és az ötvenhatban Belgiumba emigrált öccse telefonvonalát, s titokban szót válthattunk a számomra ismeretlen rokonnal, kinek csak a hangja volt ismerős sokáig ezeken a titkos összeköttetéseken keresztül, mindenki hálásnak tűnt anyámnak, mivel tudták, állásával játszik e közvetítő szerepe okán, de a tíz éve nem látott testvér hangja és híradása hiánypótló volt, mint azok a csomagok is, melyekben használt ruhákat küldött az egész nagycsaládnak, a csokoládét persze mindig kilopták a vámosok, mint később rendre kiderült. „Apja lánya”, mondták anyámról, aki nem lévén képes megalkudni, befogni a száját, nem is lépkedett feljebb a hivatali ranglétrán, főnökei is csak „apja lányának” tartották, „megbízhatatlan” kategóriába sorolták vallási és ideológiai nézetei miatt, holott az őszinte, nyíltszívű, örökké perlekedő anyám semmiféle politikai meggyőződéssel sem rendelkezett, csupán csak csodálta a háborúban tartalékos főhadnagyként szolgált, rendíthetetlen hittel bíró presbiter apját, s áruháznak tartotta volna, ha ellentmond neki, ellentétben a testvéreivel, akik egy életen át becsmérették, szapulták apjukat hajlíthatatlansága miatt, amiért a családnak évtizedeken keresztül nélkülöznie kellett. „Méltánytalanságot elszenvedni a kirekesztők miatt nem is olyan nagy keserűség, fiacskám, mintha egy tálból kellene cseresznyézni a bennünket száműzni akarókkal. Tudod, ezek a jóemberek akkor sem felejtenek, ha sikerül hited feladására kényszeríteniük, sohasem fogadnak be, mindig rajtad marad a pecsét, amíg kezükben a nyomó, mondta az én jó apám, aki átlátott alantas szándékukon, és inkább vállalta a megbélyegzést”, mondta szomorúan anyám, diplomáciai érzéke hiányát, a talpnyalás negligálásából fakadó mellőzöttségét igazolandó, egyben hitet téve az apaszeretet mellett.

„Eljön az idő, fiam, mikor bennünket, keresztyéneket éppúgy üldözni fognak, mint Krisztus Urunk idejében, s a protestánsokat évszázadok során. Nem lesz különbség keresztyén és zsidó között, egyként üldözöttek leszünk megint a Törvények tisztelete miatt. A Saulusból Paulusszá lett prédikátor megírta a Rómabeliekhez szóló levelében mindazokat a fertelmes bűnöket, amiket ma már büntudat nélkül követnek el, s mindenkit, aki erre a példabeszédre hivatkozik, közellenségnek kiáltanak ki. Becstelen módon ráfognak valami elképesztően súlyos bűnt, hogy a sajátjukat elleplezzék, megbélyegzik és életében ellehetetlenítik, aki ellenük mer szót emelni. A zsidó Krisztus szolgálatába szegődő zsidó Pál jobban látta a jövőt, mint bármelyik jövendőmondó”, mondta nagyapám, a teraszon borozgattunk szokás szerint, s bár akkoriban már gimnáziumi tanár voltam, sokat olvasott, és a rendszerváltozást követően kellően bizakodó is, hogy a család becsületét szép lassan helyreállíthatom, némiképp hitetlenkedtem nagyapám üldözéséről szóló szavait illetően. „Tudom, fiam, hogy regényeket írsz, meg épületes gondolatokat is, becsületes dolog, még hírnevet is szerezhetsz magadnak. De ne feledd, egyetlen igaz írás van, mégpedig a Szentírás. Az írók és tudósok kitalálhatnak bármilyen mesét, okoskodhatnak bármennyit is, de ha gondolatuk nem a Szentírásról nyugszik, egy fabatkát sem ér. Senkit sem érdekel a kitalálmány, mert nem Isten igazságáról, teremtéséről szól. Ez a fajta beszéd csak üres fecsegés. Az ember, ha valóban megrendül, mint mi az orosz hadifogságban, csak az igaz beszédre vágyik, s nem mesére. Emlékszem, a barakkban, amikor a halálra éheztetett, feleségük és családjuk után vágyakozó, farkasordító hidegben halálfélelemmel küzdő katonáknak a Bibliából idéztem, valami angyali fény ült az arcukra. Eszükbe jutott az otthoni kályha melege, az asszonyi ölelés, a gyermekzsivaj, a tavaszi fametszés, és egy ideig boldogok voltak, hittek Isten gondviselé-

sében, mert Isten köztünk és velünk volt. Azokkal is, akik nem hittek benne, de élni akartak, a többiek szemében gyulladt láng bennük is bizodalmat támasztott. Ezt a bizodalmat és reménységet sohasem lehet elvenni tőlünk, ezért akarnak megszabadulni tőlünk, mert akinek hite van, az eltéríthetetlen és képes túlélni mindenfajta gyűlölséget. Mi, reformátusok megtapasztaltuk ezt, de ugyanezt fogják a többi istenhiten lévők is. Nemsokára gyűlöletesek leszünk a hitetlenek szemében, amiről Pál is beszélt”, mondta nagyapám, és keserves szavai mögül a gyűlölködők feledhetetlen végzálásainak és kirekesztésének fájdalma csendült föl, tudtam, hogy a befejezett mondatok után be nem fejezhető mondatok gördülnek tovább elméjében, azokat nem lehet megosztani, nem is azért, mert bárki is megtilthatná megosztásukat, a sebzett lélek fogja pórázra a mondandót, nehogy bosszúszomjba vagy átkozódásba billenjen át. Nagyapám fegyelmezett ember volt, sosem ragadtatta el magát, sőt, engem is igyekezett lecsendesíteni, amikor megfeledkezve magamról az ellenünk vétkezőket ócsároltam kamaszként és később is. „Mi sohasem lehetünk megfontolatlanok. Elég egy rossz helyen elejtett félreérthető szó, egy ballépés, hogy megszegényítsenek, miközben a Törvényt nem tisztelők bármit megtehetnek büntetlenül”, mondta, s talán illett is volna komolyabban vennem intő szavait, hogy megannyi megszegényítést elkerüljek az életemben, e szót nem fogadásomért sokat fizettem.

„Mert Mózes azt mondotta: Tiszteld atyádat és anyádat. És: Aki atyját vagy anyját szidalmazza, halállal haljon meg”; Márk szavai kellően fegyelmeznek e sorok írása közben, emlékezésem nem leszámolás kíván lenni az emlékezés mélységes mély kútjából merítés során, ha olykor kíméletlennek is tűnnek szüleimet érintő szavaim, inkább magam ellen irányulnak a józanodás, tisztánlátás érdekében. Végtére is hiábavalóság lenne részemről kudarcaimat apám és anyám nyakába varrni, neveltetésem hiányosságaival magyarázni; az ember, ha kellőképpen kitartó, szorgalmatos és józan eszére hallgat, szédítő magasságba emelkedhet, amit hajlamos egyedül önmagának tulajdonítani, azt viszont nem, ha aláhull a mélybe. „Tudod, fiacskám, azt szokták mondani, minden sikeres férfi mögött egy önfeláldozó asszony áll. Én feláldoztam az életem értetek, áldozatom szeretet volt. Lehetsz bármilyen sikeres is, legalább te, ha már apád nem volt az, ezt az egyet ne feledd! Milyen szomorú látni a gyerekeik által elhagyott, megtagadott öreg szülőket, akik otthon keseregnek hűtlen gyermekeik vétsége miatt. Ilyenkor azt kérdezem, ugyan mit vétettünk a bennünket öregségünkre elhagyó gyermekeinkkel szemben, hogy nem törődnek velünk. A törődés maga a szeretet, s aki nem törődik az apjával és az anyjával, éppúgy elhagyatott lesz idővel”, mondta az engem nemtörődéssel szemérmesen vagy nyíltan vádoló anyám, aki azt is felröptetett nekem, hogy annyi ismeretlen vénasszony meséjét, élettörténetét faggatom, asszony-sorsokat, ahelyett, hogy az övével foglalkoznék többet.

Valóban hivatásom részét képezi falusi öregasszonyok mondásainak faggatása, megannyi imádság és babonás történet vizsgálata, keserves női sorsról, boszorkányságról, átok- és rontásmondásról szóló anyagok áttekintése. „Képzeld csak, anyám, az egyik barátom mesélte megdöbbenve, hogy az általa is kedvelt író, városunk büszkesége ollóval kaparta ki a szememet egy fényképen. Rontást végzett szemem világának elvételével”, mondtam anyámnak, aki szerette a mágiát végrehajtott író regényeit, s hálás is volt nekem, amiért egyszer személyesen is bemutattam neki, s eldicsekedhetett, mily sok regényét olvasta, némelyiket többször is. „Vétségünkre, hogy magunkra maradunk, képesek is leszünk efféle csúfságos dolgokra. Az élet elmúlásának tudata haraggal telít bennünket, s olyanokra is haragszunk, akik sosem ártottak nekünk. Ne hidd, fiam, hogy gonzságból tette, inkább csak önféltés-

ből”, mondta megbocsátó hangon anyám, nem akart olyan gyorsan ítélni a szemkikaparó íróról felett, mint hajdanán patvaristák szokása volt a boszorkánysággal vádlottakon.

„Hallgatom a rádiót, néha még éjszaka is, tudod, hogy rossz alvó vagyok, s olyan rémtörténeteket mondanak el, hogy beleborzongok. Asszonyát és gyermekét baltával agyonütő apáról. Idős embereket saját házukban késsel kivégző szomszédokról, kiknek egy kiló liszt és száraz kenyér volt a zsákmányuk. Pöcegödörbe dobott újszülöttről, és ehhez hasonlók. Istent szoktam kérdezni: milyen világ ez? Vagy meglehet, csak bennünket, vénembereket riogatnak ilyen hírekkel éjszaka, tudják, hogy mi hallgatjuk az adást, hogy minél hamarabb elmenjen az élethez való kedvünk”, mondta anyám, számára a rádióban elhangzottak képezték a valóságot, leendő áldozatnak vélte magát ilyesfajta hírek hallatán, s megértettem, miért szereltem apámmal rácsot a bejárati és a teraszajtó elé, még a hatodik emeleten is, noha apám hevesen ellenkezett vele, aztán mégis beadta a derekát. „A szülők iránti tiszteletlenség-ből fakad ez a sok erőszakos cselekvés. Hidd el nekem! De mondd csak, fiam, van ilyen szó, hogy erőszakjárvány? Neked tudnod kell, a szavak tudósa vagy”, mondta anyám, és szemmel láthatóan kíváncsi volt a válaszomra, noha minél előrehaladottabb korba lépett, elhanyagolhatóan vélte kérdéseire adott válaszaimat, ezen már nem is sértődtem meg, s csak akkor válaszoltam neki, ha sürgette a feleletet. „Ó, igen, anyám, egy filozófus beszél indulatragályról, aminek Krisztus is áldozata lett, sok mindenki más mellett. Azt hiszem, egyre gyakrabban fordul elő a bűnbakállítás napjainkban. Bárki célkeresztbe kerülhet, az Isten sem menti meg a sokaság haragjától. Az emberekben le kell vezetni a felgyülemlett indulatot, különben erőszakos csőcselékké válnának”, mondtam neki, bár nemigen értette az összefüggést az egyes bűnesetek áldozatai és a bűnbaknak kikiáltottak között, én pedig nem akartam gyötörni hosszas elmefuttatással.

Apai nagyapám édestestvére alacsony növésű, púpos és sántikáló járású ember volt, születésekor sérült, mindenki csak „Jézuskának” becézte, mivel karácsonykor látta meg a napvilágot; némelyek félték tőle torzsága miatt, köztük anyám is; mások gúnyolódtak rajta, vagy csak heccelték, egykedvűen tűrte a szóbeli vegzálást, legfeljebb az orra alatt motyogott valamit, senki sem értette, amúgy is figyelni kellett a beszédére különös hangképzése okán. Nagyapán jobbkeze volt a veresegyházi portán, amolyan házi mindenés, ha kellett, a házban javított valamit, az ereszt tisztította a felgyülemlett falevél-től, az elmozdult cserepeket helyreigazította, ha kellett, piacra vagy boltba ment, cetlit sem vitt magával, észben tartotta a listát, bármilyen hosszú volt is. Ha nem fogta a hely, a falut járta, be-betért egy házba segíteni, cseresznyét szedni, lovat itatni, disznóolat kiganézni, kakas torkát elvágni, olykor fizetséget sem kért, ha jó szóval illették, mit kezdett volna a pénzzel. Ám riadtan lapult egy ház falához vagy fekete ribizlibokorral benőtt kerítéshez, ha a suhanok kavicsal dobálták meg az utcán; lesütötte a szemét, ha fiatal lányok vagy asszonyok borzadva néztek rá és keresztet vetettek, akárha bajt hozhatna rájuk. Türelemmel viselte, ha a sörkertben nevettek rajta, amiért málnaszörpöt iszik, és bal kézzel lendíti a kugligolyót, vagy nagy természetét emlegették. Valóban volt egy-két özvegyasszony, akiknél rendre elidőzött, ha nagyapám portáján nem akadt teendője, olykor éjszakára is kimaradozott, nagyapám és a férfi családtagok szemérmesen hallgattak kimaradása okáról, noha tudni vélték, hogy az özvegyasszonyok miért tartják jól. „Csődör”, mondogatták egymás közt, s csodálkoztak, hogy az özvegyasszonyok egymásra sem féltékenykedtek, mivel nem volt hűtlen hozzájuk, az őt jól tartókhoz, „Jézuska beosztással él, jut is, marad is”, ahogy mondták nevetve, utólag, azt hiszem, irigy-

kedtek is rá kalandjaiért. Senkinek fel sem tűnt, ha egy-két napra elmaradt otthonról, ám egyszer, hogy jó ideje nem látták a portán, nagyapám kerestetni kezdte a körzeti megbízottal, végtére egy gazda talált rá szőlőjében, agyafőbe verve feküdt magatehetetlenül, keservesen nyöszörgött; lovas szekéren hozta haza, szalmára fektetve, hetekig nyomta az ágyat, bennünket, gyerekeket a közelébe sem engedtek, csak artikulálatlan nyüszítését hallottuk, s nagyanyám gyakorta megfordult a szobájában vizes borogatást tenni sebeire. Sokan vélték úgy, hogy megérdemelten bántak el vele, mintegy vadállattal. „Mert aki torz, gnóm, az kérem szépen biztosan bűnös is valamiben, Isten tudja, miben, de bűnös, ha agyon verik is, megérdemli.” Az egyik özvegyasszony elárulta nagyapámnak, hogy testvérét azért hagyták helyben, mert a szőlőben kóborolva kileste a titokban pálinkát főzők rejtekét, s attól tartottak, kikotyintja mesterkedésüket. A büntényt eláruló asszonnak bögrecsárdája volt, titokban maga is tőlük szerezte be a főzetet; végül is nagyapám adta rendőrkézre a verőembereket, egyetlen kikötése volt a leleplezéskor, hogy testvére kegyeltjének ne essen bántódása.

„Mióta magamra maradtam, apád halála után, tudod, fiacskám, folyton a régmúlt emlékeimen jár az eszem. Olyanokon, melyeket már százszor is megforgattam a fejemben, színéről és visszajáról is. Talán nem zártam le a történeteket, s máig nyomják a lelkeimet. Abban sem vagyok biztos, hogy a dolgok úgy történtek meg, ahogy emlékszem rájuk, vagy csak én teszem olyanná őket az újragondolásuk során, ahogy emlékezni akarok, szeretnék rájuk. Vén-ségemre némely dologra már nem is emlékszem, vagy nem jól, vagy egészen másként. Magamban sokat forgatom a lezáratlan emlékeimet, a befejezésüket faggatom, mintha meg lehetne változtatni. S ha változtatok a befejezésükön, másként is érzek irántuk. Olykor megnyugtató, hogy olyan véget adok az eseményeknek, melyek kedvemre valók. Máskor újabb reménytelenséget, keserűséget, talányt okoznak, ilyenkor gyorsan elhessegetem az emlékről való rossz gondolataimat. Mondd csak, fiacskám, te is szoktál így eljátszozni az emlékeiddel? Vagy csak egy magamfajta vénasszony unaloműző játéka mindez?”, kérdezte anyám, és kislányos huncutsággal mosolygott, szelíden megsimogatta a karomat, nehogy megbomlott elmeállapotáról vonjak le kedvezőtlen következtetéseket. Türelmesen hallgattam, próbáltam követni észjárását, s mivel az emlékezés természete nagyon is érdekelt, igyekeztem újra lepergetni agyamban az általa mondottakat, hogy megértsem őt, azt az emlékeket elapaszthatatlanul vissza-visszahívó szándékot, mely a valaha kedvezőtlen véget érő emlékeket át akarja írni, hogy nyomasztó voltuk ne kisértse őt, ne szegje életkedvét, apám halála éppen eléggé megtépázta. Néha megnevezett egy-egy emléket, szívszorongatót és derítőt egyaránt, s onnan tudtam, melyiknek járt a végére, hogy elmondása után kislányosan mosolygott az emlékein töprengő anyám, avagy zavarát és bizonytalanságát palástolandó hirtelen abbahagyta a történetmesélést, és egy másikba fogott, egyszerűben mellébeszél, hirtelen elkomorodott, sírdogálni is kezdett, tudtam, ilyenkor fogni akarja a kezem, támaszt keresendő, hát odanyújtottam neki.

„Emlékezni, a múltban búvárkodni, szennyest kitergetni, hogy ezáltal bűnbocsánatot lehessen nyerni, írók kedvelt fogása. Magamutogatás és élveboncolás, picsogás és elmetornáztatás. Az emlékezés kérdése nem az őszinteségen, a mindent bevalláson, a szennyes végnélküli kitergetésén vagy az elhallgatáson múlik. Ő, nagyon is sokan élvezetüket lelik ebben a bűnlajstromállításban, a szégyentelen önmutogatásban. Nos, a lényeg inkább az, hogy a lélek rejtelseinek feltárása elhozza-e a belső csendet, a megbékélést, az ítéletet elfogadását, avagy a rejtelmek tovább bonyolítják életünket”, mondtam anyámnak, aki, ha nem is értette egészen mondandómat, végtelen hálás

volt, hogy nem néztem elmeháborodottnak emlékekkel való játszadozásaiért. „A demencia szörnyű betegség. Én csak cukorbeteg vagyok, de nem hülye, ezért is szeretek keresztretvényt fejteni, emlékeket forgatni, nehogy elmenjenek otthonról, ahogy apád mondogatta. Apáddal sokat kártyáztunk kettesben, többször is rápirítottam, amiért csalt. Tudtam, hogy már nem lehet több olyan kártyalap a pakliban, már korábban kiterítettük középre. 'Jól jár az eszed, mama', mondogatta ilyenkor, 'másnak már ennyi idős korában rég elmentek otthonról'. Büszke voltam dicséretére, és egyáltalán nem haragudtam csalásaiért”, mondta anyám, legfőbb bánata volt a szociális otthonban, hogy senkivel sem tudott kártyázni, a lapjárását éberem követni, mi elméjét edzette volna. „Apád mindig akkor kezdett el csalni, ha már megivott egy-két pohárral, és nem emlékezett a lapjárásra. Ő, fiacskám, a poharazgatás elveszi a mégoly tisztességes ember eszét is. Hányszor bizonyosodtam meg arról, hogy apád másnap nem is emlékezett arra, milyen gonosz szavakkal illetett”, mondta anyám, és fürkésző szemmel méricskélte engem, tudta, magam sem vetem meg a borivást.

A borisszák sohasem ismerik el, hogy iszákosok; az első pohár, mindegy, hogy a kert teraszán a nyári melegben vagy télen a fűtött konyhában ürítették ki, miként az is, hogy fehér- vagy vörösbor van-e benne, Isten áldásának tűnik, vincellér ajándéka, nyelvével ízlelgeti az ember, s még csettint is hozzá egyet, hogy a második pohár hamar kívánkozzon a torkára. Nem is férfiember, aki képes e kettőnél félretenni a palackot másnapra, s nem engedí agyában duruzsolni azokat a bódító hangokat: hajdani szeretők csábításait, egykori barátok nagyotmondásait, egykori önmagunk fogadkozásait, melyek rendre felhorgadnak a negyedik vagy ötödik pohár bor elfogyasztása után. Párbeszéd: sikamlósak és fenyegetők, ígéretesek és kedvet lohasztók, inni kell rájuk még egyet. Csak az nem mindegy, hogy jókedvében vagy szomorúságában veszi maga elé a palackot az ember, mert indulatból borozni: önmérgezés, önlealacsonyítás, másnapi végeláthatatlan szégyenkezés. „Tudod, barátom, minden reggel elhatározom, hogy egy kortyot sem veszek a számba. Szédül a fejem, kóválygok, mint gólyafos a levegőben. Egyszerűen gyűlölöm magam a gyengeségemért. Gyűlölöm, mert nem bírok szembenézni borissza magammal, leszámolni ezzel a szenvedéllyel, Istent szidom, mert nem segít. Fogadkozom, minden egyes reggel. Megiszom a kávé, rágyújtok, úgy érzem, okádkhatnékam van magamtól, a kibaszott életemtől. Mondd, mire vittem? Partikus voltam, mint Csontváry, több nyugtatót szedtem, mint bármely beteg. Egy idő után nem bírtam meglenni sem a bor, sem a nyugtató nélkül. Visszavonták az engedélyemet egy jóakaróm feljelentése nyomán. Nem is olyan régen olvastam Márainál: 'Az emberek aljassága, mérnökien kitervelt becstelensége idővel már nem dühít, inkább elszórakoztat, néha elkápráztat. Úgy látszik, ez az igazi emberi műfaj, ebben igazán nagy, emberi az ember: az aljasságban és a becstelenségben.' Tudod, mindig kiváló volt a memóriám, bármennyit ittam is. Hidd el, senkinek sem ártottam, csak magamnak. Hol van a te kegyelmes Istened? Hallgat, nem ad életjelet, mert nincs is. Megöregedtem, sorra hullanak ki a fogaim, kopasz vagyok, igaz, már egyetemista korom óta, reszket a kezem, fájnak az ízületeim. Elváltam húsz éve, a kutya sem nyitja rám az ajtót. Belelapozok egy könyvbe, egy sokszor forgatott verseskötetbe, elolvasok egy-két sort, és leteszem, valahogy nem köt le, mint régen. Emlékszel, mennyit olvastunk verseket, Rilkrét, Pessoaét, őt még te ajánlottad nekem. Állandóan filmeket néztünk a művészmoziban, Bergmant és Fellinit és Tarkovszkijt. Micsoda idők voltak! Persze más vonatkozásban sötét idők, de mi röhögtünk a sötét és gonosz embereken. Kávészás után sétálni megyek. De, sajnos, ahogy ez lenni szokott, azon kapom magam, hogy a sarkai boltban a borospult előtt válogatok, fehér- vagy vörösborot vegyek. Az olcsóbbikat, mon-

dom magamnak, ennyire futja a nyugdíjamból. Aztán alig várom, hogy hazaérve kibonthassam a palackot, és megigyam az első pohárral. A többit te is tudod. Még szerencse, hogy nincs feleségem, aki bedugna valami elmeegógyintézetbe vagy egy szociális otthonba. Emlékszel szegény fiúra, ugyan, ne tégy úgy, mintha nem tudnád, kiről beszélek, csak most hirtelen nem jut eszembe a neve. Igen, igen, tudom már, hogy mondod, Karcsira, állatorvosit végzett, és vegetatív idegrendszeri bajai voltak, anno még én szereztem neki gyógyszereket. Szegény, a kocsmában nevettek rajta, amikor Jézusról, szeretetről, megváltásról, Dosztojevszkijről beszélt. Nahát, a felesége bedugta egy zárt intézetbe. Mi is ott vagyunk, zárt intézetben, csak szabadlábon vagyunk vádlottak a zárt tárgyaláson. Szabad világban szabadon megdöglöhetünk, ebben áll a szabadságunk, Sartre papa ezt jól megírta. Ja, barátocskám, a minap találkoztam egykori évfolyamtársnőmmel, olyan kövér lett, mint egy falusi ténsasszony. Amikor ráköszöntem, úgy tett, hogy nem ismer meg. Kiderítettem, egy húsz évvel idősebb pacákkal él, hatalmas villában, a szőlőhegyen. Az is igaz, hogy a volt nejem is egy vén faszival él, nyugdíjas körorvossal. Tudod, barátom, csak azt kérdezem magamban, ha ezekre az egykori szép és gőgös lányokra gondolok: de ki csempészi be nekik a lompost? Nekem már hatvanévesen sem megy”, mondta barátom a telefonban, s míg hallgattam, magam elé idéztem borissza állapotában elfuserált életéről és kínzó szenvedélyéről beszélő alakját, s tudtam, hogy sohasem lett volna képes aljasságra és becsstelenségre, ha valakinek is ártott, egyedül csak önmagának.

„Az ízületeimnek nagyon is jót tenne a gyógyvíz, de félek a kádnál nagyobb medencétől, és iszonyodom a sokaságtól is. Kislánykoromban nem tanultam meg úszni, később meg már hiába próbálkozott apád tanítgatni, maga sem volt egy bajnok, nem álltam kötélnek, mint ahogy a biciklizés is kimaradt az életemből. Ha nagyon akarod, elmegyek veletek abba a gyógyfürdőbe, majd csak megleszek valahogy, elüldögélek a parton, mint tyúk a tojáson”, mondta magán is élcelődő anyám, s noha nem túl nagy hajlandóságot mutatott eleinte a fürdőzésre, de a tudat, hogy nem marad otthon egyedül, és velünk utazhat, mindig valami nagy utazásra vágyott, meghozta a kedvét, s éppoly lelkesülten pakolta össze bőröndjét, mint régen, amikor az egész család nyaralni ment a Tisza-partra. Magában dudorászva válogatott melltartói és alsóneműi közt, blúzait hajtogatta, végül a bokaharisnyák következtek. „Úrinő sosem jár az utcán harisnya nélkül, ezt anyámtól tanultam”, szokta volt mondani, és elégedetten zárta be a bőröndöt az én nagy utazásra készülő, otthoni magányoságtól rettegő anyám. „Tudom, fiacskám, hogy csak néhány nap, gyorsan el is telik majd az idő. Ígérem, nem leszek a terhetekre, és unatkozni sem fogok, míg ti fürdődztök a medencében, nézegetem az embereket, keresztretjvényt fejtek, lényeg az, hogy veletek lehetek. Mily’ jó lett volna apáddal is többet utazni, de vele csak a horgásztóhoz lehetett menni a jó öreg Trabanttal, nyugdíjas korunkban vettük, de mindenhova elvitt. A tóparton egész idő alatt kukán bámultuk a kapásjelzőt, apád egy idő után elunta, szokása szerint meglátogatta a szomszéd horgászokat, eltrafikált velük, jó darab ideig magamra hagyva a botokkal”, mondta anyám, nyugdíjasként megtanult horgászni, csak hogy ne kelljen otthon ülnie apámra várva, gyakorta dicsekedett halfogásaival, viszont gyűlölt halat pucolni, mindig apámra hagyta, ő csak megfőzte a hallevest.

A fürdővárosban egy apartmant béreltünk, öt napra, anyámnak külön szoba jutott, elégedetten nyugtázta, van hova félrevonulnia, hogy ne legyen a terhünkre, s az utazástól vigasztalódott anyám azt is önként vállalta, hogy főz ránk, hiába is igyekeztem lebeszélni erről az áldozatról. „Ó, ez nem gond számomra, amúgy sem tudnék egész nap a fürdőben időzni, az sem biztos, hogy

jót tenne a sok ízületi gyulladással karomnak és lábamnak, ha napestig vízbe lennék. Ezek a gyorséttermek meg amúgy is ehetetlenül főznek, ki tudja, milyen húsból, meg az sem biztos, hogy nem romlott-e. Nem beszélve arról a sok légyről és patkányról, hidd el, ott vannak ezekben a bódékban, ahogy a rádióban is mondták, az embernek az étvágya is elmegy. Te pedig, fiacskám, szereted az én kosztomat”, mondta büszkén, nem válaszolhattam neki azt, hogy már rég a feleségem kosztját szeretem, egészen más, mint az övé, halálosan megsértettem volna az öregségére amúgy is sértődékennyé vált és nehezen kiengesztelhető anyámat. Délelőttöként velünk jött a fürdőbe, s amíg mi a medencékben időztünk, női magazinokat lapozgatott egy napernyő alatti széken, s amikor leültünk mellé, megosztott velünk egy-egy pletykát, amit épp akkor olvasott, vagy keresztretjvényt fejtett, s büszkén mutogatta, ha az egészszel végzett, s igyekezett azt a látszatot kelteni, hogy cseppet sem unatkozik. Ebédidőben elkísértem a szobájába, evett egy keveset, ellenőrizte a cukorszintjét, majd leheveredett az idegen ágyba, szóvá tette az ágy idegenségét és kényelmetlenségét, de csendben elszundított. Magára hagytam, maga mondta, hogy menjek vissza fürdeni, ne is foglalkozzam vele, estére főz nekünk abból, amit a piacon vettünk, s igyekszik elfoglalni magát, kiül a teraszra a fürdővendégeket nézni, szereti kitalálni, miféle szerzetek lehetnek ezek az idegenek, miféle sors ül ki az arcukra. Sosem mertem volna azt kérni, hogy maradjak vele kettesben, s halott apámról beszéljünk, apám halála óta ugyanis mindig ennél az egyetlen témánál kötöttünk ki, ezt jártuk körül, még ha a régmúlta emlékeztünk is, halál körüli táncot jártunk.

Talán a harmadik este, az általa készített vacsora elfogyasztása után, míg a feleségem mosogatott, odaült mellém anyám, és egy keményfedeles könyvet tartott a kezében. „Nézd csak, mit találtam. Ez egy rendes hely, igazán mondom, hogy rendes hely, a polcon volt ez a Biblia. Csak úgy találmomra kinyitottam délután, és itt kezdtem el olvasni”, mondta élénken, és bütykös mutatóujjával rábökött a kívánt helyre.

„Ezek után ünnepük volt a zsidóknak, és felment Jézus Jeruzsálembe. Jeruzsálemben a Juh-kapunál van egy medence, amelyet héberül Betesdának neveznek. Ennek öt oszlopcsarnoka van. A betegek, vakok, sánták, sorvadások tömege feküdt ezekben. (És várták a víz megmozdulását. Mert az Úr angyala időnként leszállt a medencére, és felkavarta a vizet: aki elsőnek lépett bele a víz felkavarása után, egészséges lett, bármilyen betegségben is szenvedett.) Volt ott egy ember, aki harmincnégy éve szenvedett betegségében. Amikor látta Jézus, hogy ott fekszik, és megtudta, hogy már milyen hosszú ideje, megkérdezte tőle: 'Akarsz-e meggyógyulni?' A beteg így válaszolt neki: 'Uram, nincs emberem, hogy amint felkavarodik a víz, beemeljen a medencébe: amíg én megyek, más lép be előttem.' Jézus azt mondta neki: 'Kelj fel, vedd az ágyadat, és járj!' És azonnal egészséges lett ez az ember, felvette az ágyát, és járt. Aznap pedig szombat volt. A zsidók ekkor így szóltak a meggyógyított emberhez: 'Szombat van, nem szabad felvenned az ágyadat.' Így válaszolt nekik: 'Aki meggyógyított, az mondta nekem: Vedd az ágyadat, és járj!' Megkérdezték tőle: 'Ki az az ember, aki azt mondta neked: Vedd fel, és járj?!' De a meggyógyított ember nem tudta, hogy ki az, mert Jézus félrehúzódott az ott tartózkodó sokaság miatt. Ezek után találkozott vele Jézus a templomban, és ezt mondta neki: 'Íme, meggyógyultál, többé ne vétkezz, hogy valami rosszabb ne történjék veled.'”

Többször is olvastam az én lelkesült anyám kijelölte szövegrészt, s azon tűnődtem, vajon mi ragadhata meg elsőként a figyelmét, úgy gondoltam, megvolt rá a jó okom, hogy a kérdésre tippeljek: „Akarsz-e meggyógyulni?” Tudtam, lassan másfél évtizede ízületi fájdalmai és szívpanaszai is vannak, s egyetlen vágya volt a meggyógyulás, hogy valaki kigyógyítsa bajaiból, azt sem bánta vol-

na, ha egy vajákos asszony vagy csodadoktor, mert a rendesekben már nem volt bizodalma, bár állandóan feltették neki a kérdést: „akar-e meggyógyulni?“, s különböző feltételeket és tilalmakat szabtak neki, s maroknyi gyógyszert írtak fel neki, életmódját korlátozandó, de tisztában volt vele, ezek a tanácsok és tilalmak csupán csak ideiglenesen javítanak közérzetén, de nem segítenek a meggyógyulásában. „Tudod, fiacskám, nem az akarattal van a baj, nincs is olyan ember, aki ne szeretne meggyógyulni évtizedes betegségéből. Legfeljebb, ha a szenvedés már elviselhetetlen, akkor akar szabadulni az élettől. Akarok meggyógyulni, Uram, mondom magamban esténként, de az Úr valamiért nem akarja a gyógyulásomat”, mondta panaszos hangon anyám, s nem merte bevallani, hogy egyre inkább megrendült a hite az úrszólongatásban, ezért bármilyen pogány praktikában is bízna, ha megfelelő embert találna ehhez, jobbára ételkiegészítőkkal kísérletezett: mindhiába.

Másodjára a „nincs emberem” kijelentésre gyanakodtam, anyám bizonyosan azt gondolhatta magában, hogy épp ebben a fürdővárosban nincs ember, aki egy valódi gyógyvízbe segítené belépni, megelőzve másokat, akik közelebb lévőknek hiszik magukat a csodatételhez, amivel ezek az előszeretettel látogatott helyek kecsegtetik a fürdővendégeket. Ez a „nincs emberem” panasz amúgy is felkeltette a szöveggel bíbelődők figyelmét és aggodalmát; ez a harmincnégy éve betegségben szenvedő sajnálatni akarja magát a csodatévő hírében álló előtt, mondhatni, pusztán versenyelőnyhöz akar jutni, mivel akkor még szó sincs arról, hogy hitét megvallaná, bizodalma a Fiúba vetné, csupán csak arról, hogy bízva az egészséges férfi fürgeségében és erejében, reményei szerint támogatásával megelőzheti a többieket, akár azok erősza-kos félreállításával is. Az élet küzdelem, kíméletlen harc, akár mások letiprásának árán is előnyhöz kell jutni a győzelem érdekében, majd lesz nekik is emberük, aki a hónuk alá nyúl, felemeli és medencébe támogatja őket, ha eljő az idő. Anyám persze nem egészen ezt gondolhatta a „nincs emberem” kijelentést olvasva, ő személyesre szabta a jelentését: „nincs férjem”, vagy ami még ennél is botrányosabb, „hiába van fiam, ha ő nem támogat engem a gyógyulásomban”. „Ha ez így van, vádlott lettem a gondolataiban, esélyt sem kapok a védőbeszédre, az ítélet kimondatott fölöttem, visszavonhatatlanul: anyaszomorító vagyok”, futott át agyamon feltételezett érvelése, s hirtelen bele sem gondoltam, hogy önmagamot vádolom, én vagyok az ügyész és a védőügyvéd, és a felmentésemet talán kimondó bíró is egy személyben. „Régóta gyanakszom magamra, miközben anyámról írok, egyvégtében felmentést akarok adni önmagamnak a perújrafelvétel során. Talán nem is úgy történtek a dolgok, ahogy én beállítottam, sajátos fókuszta adva az eseményeknek, s ha anyám mondatai az én fejemben szólnak meg, akkor azt adok a szájába, amit szándékomban áll kimondani: magam mentségére”, mondtam magamban, még mindig szótlanul ülve a rám árgus szemmel figyelő anyám mellett. Az ismeretlen beteg és anyám panaszaiiban egyetlen közös vonást láttam, ezt a hit nélküli csodavárást: legyen végre valaki, aki emberségből, sajnálatból, részvétből hajlandó segítő kezét nyújtani, csak áldozatot ne kelljen hozni a támogatásért. „Könnyű mondani, könnyű elgondolni a bibliai történetet, de a hit nem elgondolás dolga, ha az volna, sok-sok tudós elme lenne a leghívőbb ember”, mondtam a válaszomra türelmetlenül váró anyámnak, aki elkacagta magát, „Látom, te is csak ilyesfajta tudós ember vagy, aki elgondolja”, s abban a szempillantásban, hogy meg ne hazudtoljam önmagam, megszólalt bennem a kérdés, amit Ricœur fölvetett: „[...] megújodhat-e saját erejéből, avagy más-honnan jövő segítséggel kell megújodnia?”